

Список літератури

1. Антология мировой философии. Т.1, ч.1. — М.: 1969.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Філософське розуміння буття

Категорія буття є найбільш фундаментальною світоглядною і методологічною проблемою в філософії протягом всього часу її існування. Разом з тим ця категорія філософії надто абстрактна і пов'язана з такими категоріями, як існування, дійсність, матерія, світ. Питання буття відноситься до онтології — розділу сучасної філософії, що вивчає фундаментальні принципи буття, найбільш загальні сутності і категорії існуючого. При цьому під існуючим розуміється сукупність різноманітних проявів буття, тобто будь-якої речі або явища, процесу. Поняття «існування», звичайно, вживається для визначення всього того, що досягається чуттєвим досвідом.

Категорія «дійсність» означає об'єктивну реальність, вона включає в себе не тільки наявність усього сущого, але й цілісність, системність і виступає як єдність сутності та існування. При цьому сутність розуміється як сукупність основних властивостей речей, об'єктів, процесів, їх внутрішній зміст, який виражається у єдності всіх багатоманітних і суперечливих форм буття.

Поняття світу охоплює природу, суспільство, духовний світ людини, способи і продукти духовної творчості. Інколи поняття «світ» вживається як синонім Всесвіту. У всякому разі це поняття є конкретно-історичним.

Безперечно, буття це реальність. Виникає питання, що таке реальність? Реальність взагалі це синонім буття. Але існують різні види реальності: об'єктивна реальність, суб'єктивна реальність, соціальна реальність. Наш досвід має справу з конкретними типами реальності, тобто буття: механічним, фізичним, хімічним, геологічним, біологічним, духовним, соціальним. В межах цих типів є безліч більш конкретних форм реальностей аж до одиничних форм буття, наприклад, даного кристала, даної рослини, даної людини і т.п.

Але далеко не все існуюче є матеріальною реальністю чи елементарними психічними процесами. Духовна реальність — не менша реальність, ніж природна. Людська думка реальна, але її реальність духовна. Всі феномени свідомості (індивідуальної та суспільної) мають статус реальності. Тут можливі її різні рівні і ступені. Наприклад, таблиця множення — це реальність чи ні? Звичайно, реальність, але яка? Не фізична, а духовно-символічна, знакова. А сам принцип множення в цій таблиці — теж реальність, теж ідеальна, але вже не символічна, а чисто духовна.

Зазначимо, що об'єктивний зміст таблиці множення відображає кількісні відношення, які є об'єктивними; міфи, казки, всі продукти художньої літератури (і не тільки художньої) теж мають статус реальності, але особливої реальності, яка виражена в образно-символічній формі, має свою смислову організацію, соціально-психологічну необхідність.

До речі, можливий також історичний підхід до питання реальності. Тоді вона включає в себе актуальне суще, численні можливості, сліди минулого. Вихідним пунктом

розгляду реальності як історичної, як результату практичної і духовної діяльності людей є культура. Сказане цілком відноситься і до категорії буття.

В історії філософії вона трактувалася по-різному, починаючи від Парменіда, який розглядав буття як щось безмежне, нерухоме, вічне, і закінчуючи екзистенціалізмом Ж.П.Сартра, який тлумачив його як чисту, логічну тотожність з самим собою. У сучасній філософії існує багато підходів до вирішення проблем буття. Отже, проблема буття є вічним питанням філософії.

Незважаючи на різні тлумачення проблеми буття, можна виокремити спільне у вирішенні цієї проблеми. Перш за все слід розглядати буття як категорію, яка охоплює все існуюче, — як матеріальні, так і соціальні та духовні феномени. Буття не є чимось аморфним, а завжди має певну структуру, воно структуроване. Можна виділити основні форми буття, які взаємопов'язані між собою і водночас є відносно самостійними (розвиваються згідно зі своїми внутрішніми закономірностями і суперечностями):

а) буття природи, речей, властивостей, відносин, процесів природного і штучного походження;

б) буття людини;

в) буття соціального, в якому розрізняють соціальне життя окремої людини і буття суспільства як цілого;

г) буття ідеального(духовного).

В основі всіх форм буття лежить буття природи, без якого неможливе існування інших форм буття.

Буття природи є об'єктивним, первинним і не залежним від свідомості людини. Воно безкінечне у часі і просторі, було завжди, є і буде. Однак така особливість притаманна лише природі в цілому. Буття ж окремих речей, властивостей, відносин характеризується чергуванням буття і небуття.

На основі буття природи як цілого виникає олюднена природа («друга природа») — це буття речей, вироблених людиною відповідно до своїх потреб та інтересів.

Серед форм буття людини виділяють предметно-практичну діяльність, соціальні перетворення та процес «самостворення» людини. Суть предметно-практичної діяльності полягає в тому, що людина як фізичне тіло діє на інші фізичні об'єкти і змінює, перетворює їх з метою задоволення своїх потреб в їжі, житлі, одязі. Людина є суспільною істотою, вона не може стати людиною поза соціальним оточенням, вижити в повній ізоляції від інших людей. Тому люди прикладають чимало зусиль, щоб створити оптимальний для їхнього життя соціальний устрій. Людина також постійно «самостворює» себе. По-перше, вона формує свій духовний світ пошуками ідеалів. По-друге, вона прагне отримати максимально адекватні уявлення про світ, в якому живе. По-третє, людина постійно конструює проекти перетворення світу. Буття людської свідомості є, таким чином, функціональним, воно формується аксіологічними, пізнавальними, конструктивно-проектуючими чинниками. Буття суспільства (соціального) ґрунтується на бутті олюдненої природи і власне природи, але закономірності соціального буття безпосередньо не витікають із природних закономірностей, а лише детермінуються ними. Формування людини, її перетворення в істоту соціальну є не чим іншим як освоєнням індивідом суспільних цінностей. Буття ідеального існує в двох формах: а) індивідуальне ідеальне (духовний світ окремої людини, її почуття, переживання, думки, ідеї); б) суспільне (об'єктивоване) ідеальне — суспільна свідомість, духовна культура суспільства. В процесі спільного життя люди формують такі форми колективної свідомості як мораль, релігія, право. Ці форми ідеального є продуктом діяльності груп людей і існують лише в суспільстві. Поняття «матерія» має більш конкретний зміст і охоплює собою вужчий клас об'єктів у порівнянні з категорією «буття».

Список літератури

1. Губин В.Д. Онтология. Проблема бытия в современной философии. – М.: 1998.
2. Доброхотов А. А. Категория бытия в классической западноевропейской философии. — М.: 1986.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т.Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Гносеологія. Емпіризм та раціоналізм

XVII століття відкриває наступний період в розвитку філософії, який прийнято називати філософією Нового часу. Розподіл праці у виробництві, розвиток нового суспільства викликав потребу в раціоналізації виробничих процесів, а тим самим — в розвитку науки, яка могла б цю раціоналізацію стимулювати. Бурхливо розвивається експериментально-математичне природознавство, тому не випадково XVII ст. називають епохою наукової революції.

Розвиток науки Нового часу як і соціальні перетворення викликали до життя нову орієнтацію в філософії. Якщо в середні віки вона виступала в союзі з богослов'ям, в епоху Відродження — з мистецтвом та гуманітарним знанням, то тепер вона спирається головним чином на науку. І поскільки наука займає провідне місце в світогляді цієї епохи, то і в філософії на перший план виходять проблеми теорії пізнання — гносеології.

В гносеології XVII ст. продовжується стара полеміка між двома напрямками: номіналістичним, який спирається на досвід, і реалістичним, який спирається на розум. Ці два напрямки в XVII ст. виступають як емпіризм та раціоналізм.

Засновником емпіризму був англійський філософ Ф.Бекон (1561-1621 рр.). Він підкреслює, що наука служить життю та практиці і тільки в цьому знаходить своє виправдання. Загальне завдання всіх наук — збільшення панування людини над природою. Наука є засобом, а не метою; її завдання полягає в тому, щоб пізнати причинний зв'язок між природними явищами заради використання цих явищ для блага людей. Вчений повинен робити свої відкриття в процесі праці, на чуттєвому досвіді — «в полі, на пасіці, в майстернях, в кузні».

Але чуттєвий досвід може дати достовірне знання лише тоді, коли свідомість буде вільною від хибних «примар». Згідно з Беконом, «Бог створив людський розум подібно до дзеркала, здатного відобразити увесь Всесвіт». Але дзеркало це шершаве — воно, домішуючи до природи речей свою природу, відображає речі у спотвореному та викривленому вигляді. Тому досвід може дати достовірне знання лише тоді, коли «очиститься» від перешкод. Бекон називає їх ідолами або примарами і ділить на чотири види:

- «примари роду» — це помилки, які впливають з недосконалості самого людського розуму, який відображає світ упереджено, через власні потреби та інтереси;
- «примари печери» — пов'язані з недоліками розуму окремої людини, які залежать від виховання, смаків, звичок людей (і які вони ототожнюють з істиною);
- «примари ринку або площі» — це звичка користуватися в судженнях про світ розхожими та приблизними уявленнями без критичного до них ставлення;
- «примари театру» — породжуються прагненнями людей до сліпої віри в традиції, гадки, а особливо в авторитети, згідно теорій яких люди розігрують своє життя «як спектакль», не беручи на себе відповідальність за, як правило, сумні наслідки.